

„Határozati javaslat. A nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és felekezeti néptanítók járandóságairól szóló törvényjavaslat a napirendről levétetik, s utasítatik a kormány, hogy az egyes egyházak törvényes képviselőinek meghallgatása után egy újabb törvényjavaslatot terjesszen be, mely szerint: a nem állami népiskolák tanítóinak illetményei, amennyiben ezeket az iskolafenntartók törvényes mérvben kiszolgáltattani nem képesek, állami hozzájárulással fognak kiegészítettetni, éspedig az egyházak által fenntartott iskolák tanítói illetményeinek kiszolgáltathatása céljából szükséges, az egyházi hatóságok közreműködésével megállapítandó állami hozzájárulás összege a közoktatásügyi költségvetés terhére fog évenként az illető egyházak rendelkezésére bocsátatni az egyházi autonómiák sérelme nélkül.” (*Helyeslés a középén.*)

G

1907 ápr. 8

Vajda Sándor és nemzetiségi képviselőtársai határozati javaslata „a nem állami népiskolák jogviszonyairól” stb. törvényjavaslat (későbbi „lex Apponyi”) tárgyalásakor

Képv. Jkvei, 1906, I. 750. l., 134. ülés, 2750. sz.

Következett napirend szerint „a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól” szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása és az ezzel kapcsolatos kérvények tárgyalása, melyhez felszólal Vajda Sándor, s beszéde végén beterjeszti a következő határozati javaslatot:

„Tekintettel arra, hogy a tárgyalás alatt levő, „a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és felekezeti néptanítók járandóságairól” szóló törvényjavaslat az ország alaptörvényeinek legnagyobb részét s különösen azok sarkalatos intézkedéseit hatályon kívül helyezi, ezen törvényjavaslat elfogadása esetén utasítja a Ház a vallás- és közoktatásügyi minisztert egy oly törvényjavaslat elkészítésére és beterjesztésére, melyben tüzetesen jelöltessenek meg az ország alaptörvényeinek még nem abrogált intézkedései.”

Dr. Vajda Sándor s.k., Polit Mihály s.k., Dr. Mihali Tivadar s.k., Maniu Gyula s.k., Damián Vazul s.k., Dr. Popp István s.k., Dr. Ivánka Milán s.k., Goldis László s.k., Dr. Musitzky Döme s.k., Dr. Manojlovits János s.k.

H

1907 ápr. 9

Pop Cs. István felszólalása a nem állami népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól szóló törvényjavaslat általános vitájában

Képv. Napló, 1906, VIII. 132—133. l.

Beszéde előbbi részében Pop Csicso István annak a véleményének ad kifejezést, hogy az egykorú „kritikus és nehéz viszonyok” között nem volt helyén való a törvényjavaslatot beterjeszteni és a körülötte örvénylő nemzetiségi vitát elindítani. Apponyi törvényjavaslata törést, nyílt szakítást jelent minden eddigi — a nemzetiségi iskolaugye, egyházi-iskolai önkormányzata, művelődési érdekei szemszögéből pozitívumot tartalmazó — törvénnyel szemben: nyílt szakítást az 1861. és 1868. évi országgyűlés szellemével, közfelfogásával. Súlyosan elhibáztak és keresztülvihetetlennek tartja a törvényjavaslat határidős tanítási nyelvi előírásait, akárcsak a végrehajthatatlan előírások biztosítását szolgáló jogalap nélküli fegyelmi rendszert. „Kérdem, t. Ház — mondotta ezután — kell-e nagyobb igazságtalanság, mint az, hogy ha a törvényben körvonalozott fegyelmi vétségekért egy tanítót megfosztanak állásától, akkor magát az iskolát is becsukják?” (Képv. Napló, 1906, VIII. 129. l.) Különösen helytelen és retrográd fegyelmi határozat az, hogy „az elmozdított tanító egyúttal eltiltható öt évre attól, hogy állást kapjon.” (Uo. 131. l.)

... T. képviselőház! Igazi aggodalommal olvastam ezt a törvényjavaslatot. Bevallom őszintén, hogy mint gr. Apponyi szellemének termékét elfogadom, elfogadom, hogy gr. Apponyi szelleme van benne; azonban annyira körmönfont egyes intézkedéseiben, hogy azt csak egy rossz fiskális csinálhatta. Mert én megértem, ha azt mondja kategorice, hogy ott, ahol én állítok iskolát, ott néked, hitközségnek nincs jogod felállítani, ahol én néked azt megtiltom, vagy ahol

nem bírsz megélni, ott én állítom fel az iskolát. Mindezt értem. De mit fog csinálni az állam a hegyvidékeken, ott, ahol harmincon alul van az iskolásgyermekek száma? Ott, ha nem ad segélyt, a község pedig nem képes eltartani a tanítót, majd iskola nélkül fog állani az a vidék, mert az állam a törvény értelmében az alapfizetést nem adja ki, hanem csak beszámítja. Én húszszor is elolvastam ezt a törvényjavaslatot, és mindig újabb és újabb hibákat fedezek fel benne.

Mindazt, amit előttem szökött t. képviselőtársaim elmondottak, magamévá teszem; magam is kijelentem, hogy mi a magyar állam nyelve ellen állást egyáltalában nem foglalunk. Mi mindig az összekötő kapesokot keressük, önök pedig mindig azt, ami szétrobbant.

Ha a t. Ház méltányolta volna a felirati vita alkalmával általunk beterjesztett felirati javaslatot, akkor abból meggyőződhetett volna, hogy mi sem Magyarország, sem a magyarság, sem a magyar állam irányában ellenszenvvel nem viseltetünk. Meggyőződhetett volna arról, hogy mi igazán reprezentáljuk azt a fenséges elvet, hogy neminem laedere, suum cuique tribuere, honeste vivere.¹ Nekiünk csak az a kívánságunk, hogy mint nemzetiség, szabadon élhessünk és fejlőd-hessünk, és hogyha ehhez a jogunk tényleg megvan, ha ez valóság, akkor nemcsak olyan mértékben kell az állami költségvetésnek iskoláink fenntartásához hozzájárulni, amint itt céloztatik, hanem sokkal fokozottabb mértékben, hogy saját kultúránkban is elősegítsen. Ilyen szempontból ismerem én nemzeti egységet. De olyan nemzeti egységet nem értek, amikor a nemzetnek csak egy alkatrésze, a felső rész, a magyarság tápláltatik, minket azonban elhanyagolnak. Ez soha sem lesz egységes nemzeti egység.

Én csak felirati javaslatunkra hívom fel a t. Ház figyelmét, amely teljesen kvadrál létező törvényeinkkel. Ha önök meg akarják oldani az összes kérdéseket ilyen alapon, akkor valamennyi nemzetiséget egy csatasorban fogják találni maguk mellett.

Felirati javaslatunkban ezt mondtuk (*olvassa*): „A poliglott Magyarország...”

Elnök: Kérem, mit méltóztatik felolvasni?

Pop Cs. István: Egy részt felirati javaslatunkból.

Elnök: A képviselő urak felirati javaslatát egyszer már a Ház szavazás útján elvetette. Hárszabályaink szerint pedig oly határozati vagy felirati javaslatokat, amelyeket a Ház már elvetett, ugyanabban az ülészakban vita tárgyává tenni nem szabad. (*Zaj a középben. Elnök csenget.*) Én ragaszkodom a hárszabályok rendelkezéseéhez. (*Úgy van! baljólól.*) Tessék önöknek is alkalmazkodni hozzájuk. (*Helyeslés.*)

Pop Cs. István: T. képviselőház! Beszédem bevezető részében a legnagyobb súlyt fektettem arra, hogy ily nagy fontosságú törvényalkotást a szükség ötletéből, novelláris úton alkotni nem szabad. Azt mondja ugyan az indoklás, hogy nem támadja az autonómiát. Ámde nem az autonómia van-e megtámadva akkor, amikor a kormány azt mondja, hogy még akkor is, hogyha teljes lehetetlenség, hogy az alapfizetést kiutalványozhassa, elveheti az iskolajogot? Az 1868: IX. tc. 3. §-a van itt megsértve, amely a következő jogokat adja a gör. keleti román egyháznak (*olvassa*):

„Miután e szerint a gör. kel. vallásúaknak egymástól független két egyháztartományra lett elválása az 1848: XX. tc. 8. §-ban biztosított önkormányzati joguknak külön leendő gyakorlását teszi szükségessé, fenntartván Ő felségének alkotmány szerűen gyakorlandó legfelsőbb felügyelési joga, fentnevezett két metropolitának hívei jogosítva vannak egyházi, iskolai és ezekre vonatkozó alapítványi ügyeiket az ország törvényeinek korlátai között, külön-külön és az illető metropoliták által Ő felségének teendő előleges bejelentés mellett időszakonként egybehívandó egyházi gyűléketeikben (kongresszusaikban) önállóan intézni, rendezni és ezen kongresszusokon alkotandó és Ő felsége által jóváhagyandó szabályok értelmében saját közegeik útján önállóan kezelni és igazgatni.”

Nincs-e a törvény megsértve azáltal, hogy elveszik az iskolafenntartási jogot, kiveszik a tanítót az egyház fegyelmi hatósága alól; nincs-e megsértve akkor, mikor úgyszólván a kormány dirigálja, hogy milyen óraszám, tankönyv és módszer szerint és milyen nyelven tanítsanak? Mindezt azért mondom, mert úgy a bizottsági jelentésben, mint a javaslatban azt olvasom, hogy abszolúte nem akarják megtámadni az autonómiát. (*Zaj.*)

Ezzel szemben azzal az ellenvetéssel találkozom itt, hogy egy későbbi törvény derogál az az előbbinek. De itt sem mi, sem gr. Apponyi Albert nem akarja a törvényt megváltoztatni, ő inkább azt mondja, hogy ki akarja terjeszteni és nem megtámadni, hanem bővíteni és erősíteni akarja az autonómiát. Nagyon nehéz tehát ilyen okoskodás mellett eligazodni!

¹ Senkit sem sérteni, mindenkinek megadni a magáét, becsületesen élni. (A „mindenkinek a magáét” [Cicero] jelszó a poroszok jelszava 1701 óta.)

Aztán ugyanezek ennek az egyháznak megvannak a maga szervezeti szabályzatai, amelyekre vonatkozólag előttem szolt t. képviselőtársam kimutatta, hogy azoknak majdnem a fele helyzetetik hatályon kívül ezen törvényjavaslat intézkedéseivel. Hát akkor mi marad meg? Én úgy tudom, hogy ha akármelyik autonómiából, akármelyik intézményből nem az alapköveket, hanem csak egyes oszlopokat veszünk is el, akkor is veszélyeztetjük azt az épületet, és összeomlásnak tesszük ki. A népoktatásról szóló 1879-iki törvény bevezeti a felekezeti elemi népiskolákba a magyar nyelvet, azonban semmi szankciót nem fűz hozzá, s az állam ekkor maga mondotta, hogy tovább nem fog menni - ezzel nyugtatta meg a nemzetiségeket —, csak alkalmat akar adni arra, hogy aki magyarul akar tanulni az tanulhasson. Most ez a törvényjavaslat kötelezővé teszi nemcsak azt, hogy a gyermekek ekként taníttassanak, hogy magyarul írni és olvasni tudjanak, hanem hogy esetleg úgy beszéljenek is magyarul, hogy az egyetemre kerülhessenek.

Egy hang (balfelől): Nagyon helyes. *(Ellentmondás a nemzetiségiék padjain.)*

Pop Cs. István: Erre csak azt jegyzem meg, hogy frázisokkal nem fogjuk boldogítani ezt az országot.

Szász József: Tehát tessék leülni!

Pop Cs. István: Mert azt az állítást, hogy mi azért nem akarjuk ezt a törvényjavaslatot elfogadni, mert félünk attól, hogy nem magyar ajkú polgártársaink, a mi véreink szintén megtanulnak magyarul, s akkor talán konkurenciát csinálnak nekünk, egyáltalán nem lehet komolyan venni. *(Derűtség a nemzetiségiék padjain.)* Biztosíthatom a t. Házat, hogy a nem magyar ajkú polgárok között magyarul perfekt tudó, a magyar irodalmat művelő nagyon sok proletár van, akik tudnak jól magyarul beszélni, sőt írnak is gyönyörűen, s kénytelenek mégis elismenni máshová kenyeret keresni, mert különösen a tanári pályán, amelyre nagyon szívesen mennek a románok, igazán kálváriát járnak, míg valamely állami gimnáziumhoz kinevezik. Van nekünk tehát proletárunk elég, s abból a parasztemberből, aki csak népiskolákat végzett, mi aligha fogunk nevelni olyan magyarul tudó embert, aki az életben azután tolmács nélkül is boldogul.

Én igyekeztem gyenge tehetségem szerint kimutatni azokat a hiányokat, amelyeket felfedeztem; azokra a hiányokra pedig, melyeket társaim fedeztek fel, nem is terjeszkedtem ki. Indokolni akartam tiszta lelkiismeretem szerint azt, hogy miért nem vagyunk hajlandók ezt a törvényjavaslatot általánosságban sem elfogadni, igyekeztem öngyméltóságának becses figyelmét arra az agitációra, arra a sok ellentétre, arra az ellenséges érzületre felhívni, amelytől ő is mint minden igaz hazafi, félti hazáját, és igyekeztem megkérni, hogy ezt a törvényjavaslatot így, amint van, ne engedje törvényerőre emelkedni, mert amellet, hogy végrehajthatatlan, igen sok keserűséget fog okozni a nemzetiségeknek, s meg fog győződni a mélyen t. miniszter úr arról, hogy azt a sokat kívánt egyetértést ezzel elérni nem lehet.

Mindezek következtében a törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Helyeslés a nemzetiségiék padjain.)*

1

1907 ápr. 15

Polit Mihály zárszó címén elhangzott felszólalása a nem állami népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól szóló törvényjavaslat általános vitájában

Képv. Napló, 1906, VIII. 223., 228—229. l.

T. képviselőház! *(Halljuk!)* Fájdalommal és mély szomorúság érzetével élek a zárszó jogával. *(Derűtség és felkiáltások balfelől: Ne éljen vele! Halljuk! a nemzetiségiék padjain.)*

T. ház! F. év április 29-én lesz 28 éve annak, hogy a magyar képviselőházban a mostanihoz nemcsak hasonló, hanem ezzel, mondhatni egészen azonos nemzetiségi vita folyt le,¹ amely később 1879: XVIII. tc.-ké vált törvényjavaslatra vonatkozott. Fordulópontot képezett az a törvényjavaslat a magyarországi kormányoknak a nemzetiségekkel szemben a magyar nyelv egységének kérdésében követett politikájában. Azok közül, akik azon nagyszerű vitában részt vettünk, csak ketten vagyunk itt: Madarász József és én. *(Élénk felkiáltások a baloldalon: Éljen Madarász! Éljenzés balfelől.)* Kérem a t. Házat, tessék csak végighallgatni szavaimat.

¹ L. Iratok I. 598—604, 607—614. l.